

گزارش گُرال نمایشی حماسه‌ی هفتواد

آریابرن غیبی

فرهنگ‌دوستانِ کرمانی در مهرماه امسال شاهد رویدادِ فرهنگی هنری متفاوتی بودند، رویدادی که هم موسیقایی بود، هم‌نمایشی، هم به فرهنگ می‌پرداخت و هم به تاریخ. اجرای گُرالِ نمایشی حماسه‌ی هفتواد به نویسندگی و کارگردانی مسعود نکویی، اجرایی بدیع و نو در کرمان بود. این اجرا به مدت یک هفته در سالن تئاتر مجموعه‌ی فرهنگ و هنر کرمان با اجرای پانزده بازیگر و چهل خواننده به روایت تاریخ و فرهنگ کرمان به شیوه‌ای خاص پرداخت، روایتی موزیکال و غیر خطی از داستان هفتواد و پسرانش در ارگ بم و شهر گُجاران و جنگ آنان با اردشیر بابکان، که همزمان به معرفی فرهنگ، هنر و هفت شخصیت بزرگ کرمانی می‌پرداخت. دیالوگ‌ها به صورت گُرال و شعرخوانی از ابیات شاهنامه بود و راوی با آواز روایت می‌کرد.

گُرالِ نمایشی گونه‌ای از اجرای موسیقی و نمایش به صورت هم‌زمان و همراه با یکدیگر است، چیزی شبیه به اُپرا یا اُپرت در فرهنگ موسیقی غربی. مهدی ستایشگر در جلد اول کتاب «واژه‌نامه‌ی موسیقی ایران زمین» در مورد اُپرا می‌نویسد: نمایشی موسیقایی که طریقه‌ی بیان و دیالوگ‌ها به صورت دسته جمعی و همراه با آواز و موسیقی بیان می‌شود. در اپرا عامل موسیقی در برابر عوامل نمایشی دیگر مثل صحنه، لباس و بازی اهمیتی بیشتر دارد. ارکستر اپرا علاوه بر همراهی آوازها به اجرای پیش نمایش، اورتور و قسمت‌های هنری بیان حالات دراماتیک، توسط موسیقی می‌پردازد. ایشان در ادامه به این نکته می‌پردازد که اپرا توسط آهنگسازان ایتالیایی در اواخر قرن شانزدهم به نیت تقلیدی از هنر تراژدی یونان باستان به وجود آمده است. ستایشگر اُپرت را گونه‌ای از اُپرای

کوتاه، سبک و گاهی کمدی معرفی می‌کند. راجر کیمی‌پن در کتاب «درک و دریافت موسیقی» در باره‌ی اپرا می‌نویسد: اپرا، نمایشی آوازی با همراهی ارکستر که اغلب اثری طولانی است و در آن تکخوان‌ها، کُر و ارکستر، جامه‌های ویژه می‌پوشند و دارای صحنه‌آرایی می‌باشد. او در ادامه توضیح می‌دهد که اپرا توسط آهنگسازان ایتالیایی در اوایل دوران موسیقی باروک پدید آمده و ادغام هنرهای موسیقی، بازیگری، رقص، صحنه‌پردازی، جامه و آرایش بازیگران، تجربه‌ای نمایشی را فراهم می‌کند که هیجان و تاثیر آن فراگیر و مقاومت‌ناپذیر است.

مهدی ستایشگر در جلد دوم کتاب «واژه‌نامه‌ی موسیقی ایران زمین» در مورد کُر و کُرال می‌نویسد: کُر از کلمه یونانی (Choros) می‌آید و معنی آن آواز دسته‌جمعی یا آواز جمعی است که در اپرا و کلیسا در مقابل آریا و سولو قرار می‌گیرد (آریا و سولو گونه‌های تک‌خوانی در اپرا و موسیقی غربی می‌باشد). این عمل در موسیقی ایرانیان را سُرایه (از مصدر سرائیدن) گویند و سابقه‌ی آن در معابد زرتشتیان به هنگام خواندن سرودهای مذهبی‌شان گاتها به ایام پیشین و بسیار کهن می‌رسد. مسعود نکویی در کتاب «آواز زیبا» در مورد پیدایش و انواع آواز می‌نویسد: آوازهای اولیه انسان‌ها شامل آواها و مصوت‌هایی بوده که ریشه در بیان احساسات داشته‌است. در طول هزاره‌ها و قرن‌ها و در جغرافیای پهناور زمین، به تعداد اقوام و فرهنگ‌ها، آوازهای بی‌شماری پدید آمد و تکامل یافت و برخی به فراموشی سپرده شد. ایشان انواع آوازهای اولیه تا امروزی را در قالب: آواز ملل، گوسان‌ها و آوازهای باستانی، آوازهای اولیه مذهبی، آوازهای مذهبی تخصصی، آواز دوره‌گردها، کارآواها، لالایی‌ها، شادیانه‌ها، منظومه‌خوانی‌ها، موسیقی حماسی و نقالی، آوازهای محلی، آوازهای کوچه‌بازاری، آوازهای سبک‌های روز، مداحی و مرثیه‌خوانی، دسته‌بندی می‌کند.

حمید عسکری رابری در کتاب «موسیقی کُرال ایران» درباره‌ی تاریخچه‌ی موسیقی کُرال در ایران می‌نویسد: موسیقی کُرال پیشینه‌ی کوتاهی در موسیقی معاصر ایران دارد. «سه داستان شاهنامه» برای گروه کُر و ارکستر سمفونیک، ساخته‌ی غلامحسین مین‌باشیان، نخستین اثر کُرال فارسی است که در مهرماه ۱۳۱۳ با همراهی گروه کُر به رهبری نیکل گالاندریان اجرا شده است و نخستین گزارش از شکل‌گیری گروه کُر فارسی‌زبان به تاسیس کُر هنرستان عالی موسیقی به رهبری روبن (روبیگ) گریگوریان،

در سال ۱۳۲۵ مربوط است. گریگوریان، همچنین چند آواز محلی ایرانی برای گُر هنرستان عالی موسیقی تنظیم کرده است که اولین نمونه‌های گُرال آکاپلا در تاریخ موسیقی ایران به شمار می‌روند.

حماسه‌ی هفتواد به صورت یک گُرال نمایشی اجرا شد، نمایشی که با بازی پانزده بازیگر در نقش‌های متفاوت و در کنار آن‌ها چهل نفر به صورت گروه گُر به اجرا پرداختند. اعضای گروه گُر، فقط خواننده نبودند و در هر لحظه از اجرا به عنوان نقشی به بازی گرفته می‌شدند. گاهی ایستاده آواز می‌خواندند و گاهی در حرکت، گاهی نشسته و حتی گاهی خوابیده بر زمین به عنوان مردگان جنگ به آواز درمی‌آمدند. گروه گُر بیت‌هایی از داستان هفتواد در شاهنامه‌ی فردوسی را به صورت گُرال چند صدایی همراه با موسیقی خاص و متفاوتی به اجرا گذاشتند. گاهی همه‌ی گروه با هم و گاهی بخشی از گروه به صورت سوال و جواب با بخشی دیگر می‌خواندند. در بخش‌هایی از نمایش، ترانه‌های از آوازهای محلی کرمان با گویش کرمانی به صورت گُرال اجرا شد و توانایی آهنگساز را به نمایش گذاشت. شروع برنامه با تکی‌نوازی سه‌تار بود، یک ساز اصیل ایرانی. در ادامه راوی نمایش به آغاز روایت پرداخت. در پشت سر راوی، تصاویری از داستان هفتواد به نمایش گذاشته شده بود و ذهن بیننده را درگیر خود می‌کرد. روایت غیر خطی بود و در زمان و مکان جابه‌جا می‌شد. گاهی حتی چند روایت در گوشه‌های تصویر همزمان به اجرا درمی‌آمد و مخاطب را مشتاق‌تر می‌کرد. هفت شخصیت بزرگ تاریخ کرمان به عنوان راوی‌هایی از تاریخ به صحنه آمدند و هرکدام به گونه‌ای بخشی از این داستان را روایت کردند. راوی اصلی نمایش، زندگی و آثار این هفت‌نفر را روایت می‌کرد و این هفت‌نفر زندگی و داستان هفتواد را.

کلمه واد به معنی پسر و هفتواد به معنی هفت پسر و گاهی هفتمین پسر است. در پایان دوران اشکانیان، اردشیر بابکان ایران را از چنگ اشکانیان درمی‌آورد و حکومت ساسانیان را تاسیس می‌کند. در آن دوران، هفتواد حاکم کرمان و بم بوده و اردشیر بابکان دو بار با او می‌جنگد. در جنگ اول هفتواد پیروز می‌شود و اردشیر بابکان به عنوان یک بازرگان خراسانی به ارگ بم در شهر کجاران می‌رود و هفتواد را شکست می‌دهد. در داستان‌ها از اژدهایی در کرمان و بم یاد شده که در کنترل هفتواد بوده و اردشیر بابکان به جنگ آن اژدها می‌رود. در روایت مسعود نکویی از حماسه‌ی هفتواد،

آن ازدها نمادی از صنعت عظیم تولید ابریشم بم و کرمان است که در دوران تاریخی قبل از احداث جاده‌ی ابریشم می‌باشد.

در این نمایش بخش‌هایی از شاهنامه مورد توجه قرار گرفته که در مورد کرمان و داستان هفتواد است. عموماً این بخش از شاهنامه را کسی نمی‌خواند و توجه‌ای به آن ندارد. اما این بخش از تاریخ ایران و کرمان، در این روایت بزرگ شده و به نمایش گذاشته شده است. نشانه‌های عظیمی از این داستان که مربوط به اواخر دوران اشکانیان و ابتدای دوران ساسانیان است در معماری کتیبه‌های ازدهانشان کاروانسرای گنجعلی‌خان کرمان دیده می‌شود، اگرچه این بنا قدمت ۴۰۰ ساله دارد اما نشانه‌هایی از آمیزش سیمرغ و ازدها در آن نقش بسته و در سردر حمام گنجعلی‌خان کرمان تمام داستان هفتواد در نمای ورودی روایت شده است که متأسفانه افراد بسیار کمی از آن اطلاع دارند. در پایان می‌توان گفت که گُرال نمایشی حماسه‌ی هفتواد نه تنها یک هنر موسیقایی و نمایشی است، بلکه یک کلاس ادبیات، تاریخ و فرهنگ است. کلاس درسی که با استفاده از هنر موسیقی و نمایش، تاریخ، فرهنگ و ادبیات را می‌آموزد و مخاطب را با حجمی از اطلاعات تاریخی و فرهنگی در بستر هنر روبه‌رو می‌کند. هنر موسیقی و نمایش، دریچه‌های پذیرش ناخودآگاه مخاطب را باز و سپس درس‌های تاریخی را در آن حک می‌کنند، این یکی از کارکردهای هنر است که در این اجرا به خوبی از آن استفاده شد. لذت از هنر، رسیدن به درجه‌ی پذیرش و آموختن فرهنگ و تاریخ.

ہفت کراچی
حاجہ ستروا

ہفت کراچی
حاجہ ستروا

